

فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه‌گذاری
دوره ۱۶ / شماره ۳ (پیاپی ۶۳) / پاییز ۱۴۰۶
صفحه ۳۶۳ تا ۳۸۱

طراحی الگوی توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران (کاربست روش داده بنیاد)

مهرداد کاکاعلی صومعه سرایی

دانشجوی دکتری مهندسی مالی، گروه مدیریت، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

مهدی خوشنود

استادیار، گروه مدیریت، واحد رودسر و املش، دانشگاه آزاد اسلامی، رودسر، ایران (نویسنده مسئول)

مجتبی ملکی

استادیار، گروه حسابداری، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۵

چکیده

اهمیت سواد مالی فراتر از آموزش عالی است؛ توجه ملی به نیاز سواد مالی به روشنی احساس می‌شود. هدف اصلی مطالعه حاضر ارزیابی الگو و برنامه‌ای برای توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران است. این پژوهش به صورت کیفی و با تکنیک گراند تئوری اجرا شد. داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری گردید. در این راستا، هشت مصاحبه با خبرگان و اساتید حوزه علوم آموزشی و علوم مالی با توجه به موضوع پژوهش انجام شد. سپس براساس رویکرد نظام‌مند نظریه‌ی استراوس و کوربین در سه گام اصلی کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی، الگویی برای توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران ارائه گردید. نتایج حاصل از کدگذاری مصاحبه‌ها نشان داد که سواد مالی دانش‌آموزان شامل پنج بعد اصلی همچون درک مفاهیم مالی، توانایی تصمیم‌گیری در زمینه‌های مالی، اطلاع از بازارهای مالی، مدیریت منابع مالی، تاب‌آوری مالی است. اهمیت درک مفاهیم مالی نسبت به سایر مولفه‌ها بیشتر است. لذا در تدوین خط مشی‌ها می‌بایست این بعد از سواد مالی به صورت دقیق مدنظر قرار گیرد. عوامل مختلفی در توسعه سواد مالی موثر است. مهم‌ترین آن، تدوین سرفصل‌های استاندارد است. هم‌چنین عوامل دیگر همچون بکارگیری مهارت‌های مالی، فرهنگ‌سازی و ویژگی‌های فردی مهم تلقی شده است.

واژه‌های کلیدی: سواد مالی، نظام آموزش و پرورش، دانش آموز، نظریه داده‌بنیاد.

۱- مقدمه

سواد مالی به طور گسترده در سراسر جهان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و تعاریف متعددی ارائه شده است. شورای مشورتی رئیس جمهور در زمینه سواد مالی، سواد مالی را "توانایی استفاده از دانش و مهارت‌ها برای مدیریت موثر منابع مالی برای رفاه بلندمدت مالی" تعریف می‌کند (PISA, 2015). اداره پاسخگویی دولت^۱ (GAO) سواد مالی را به عنوان "توانایی قضاوت آگاهانه و انجام اقدامات موثر در مورد استفاده و مدیریت فعلی و آینده پول" تعریف کرده است (Harnisch, 2010, p3). در نتیجه، یک ابتکار ملی اخیر برای بهبود سواد مالی آغاز شد (Xiao et al., 2014, p599). همچنین سواد مالی به عنوان دانش فردی در مفاهیم مالی و توانایی تصمیم‌گیری مالی آگاهانه تعریف می‌شود (Thomas and Subhashree, 2020, p482). سواد مالی به یکی از مهم‌ترین موارد مورد علاقه در زمینه آموزش عالی تبدیل شده است (Durband and Britt, 2012, p4). افزایش هزینه‌های شهریه باعث افزایش بدهی دانشجویان می‌شود و بازار کار ناپایدار باعث شده است که بسیاری از مدارس و دانشگاه‌ها برنامه‌های سواد مالی را برای دانشجویان خود طراحی کنند (Harnisch, 2010, p3). به طور کلی، مدیران مدارس و دانشگاه‌ها سعی دارند نیاز به دانش آموزان را در یافتن ابزاری که برای موفقیت تحصیلی و همچنین موفقیت در سایر جنبه‌های زندگی خود به عنوان دانشجو و فارغ التحصیل نیاز دارند، تشخیص می‌دهند (Crawford, 2018, p8).

اهمیت سواد مالی فراتر از آموزش عالی است. در واقع توجه ملی به نیاز سواد مالی ادراک شده است. در سال ۲۰۱۲، شورای مشورتی رئیس جمهور در مورد توانایی مالی ادعا کرد که سواد مالی پایین، مسئولیت بالقوه‌ای برای جامعه آمریکا دارد (Xiao et al, 2014, p4). شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد دانشجویانی که در برنامه‌های سواد مالی شرکت می‌کنند، به احتمال کمتری وام دانشجویی، ورشکستگی یا پریشانی مالی را تجربه می‌کنند. بنابراین، ابتکارات برای ارتقاء و اجرای برنامه درسی سواد مالی مناسب برای موفقیت فرزندان، جوامع و ملت ما حیاتی است (Danes and Brewton, 2014, p35). تأثیر مستقیم سواد مالی بر رفتار افراد عمدتاً در دو جنبه زیر آشکار می‌شود. اول، ریسک‌پذیری آنها را افزایش می‌دهد، تمایل آنها را برای راه‌اندازی کسب و کار افزایش می‌دهد و تصمیماتی را تشویق می‌کند که منافع آنها را به حداکثر می‌رساند (Li and Zhang, 2025, p2).

مندل و کلین^۲ (۲۰۰۷) در مطالعه‌ای سعی کردند به دو بعد سواد مالی اشاره کنند. کسب دانش و مهارت‌های مالی و اصلاح رفتار مالی. این یک فرایند مداوم در تمام طول عمر یک فرد است (Mandell and Klein, 2007, p107). سواد مالی بر کیفیت تصمیمات مالی در سطح فردی و همچنین در سطح جامعه تأثیر می‌گذارد (Lusardi and Mitchell, 2011, p511). برنامه‌های سواد مالی، آموزش مالی، دانش مالی را افزایش می‌دهند و نگرش و رفتار دانش آموزان را نسبت به مفاهیم و مسائل مالی تحت تأثیر قرار می‌دهند (Fox et al, 2008, p197). دستیابی به سواد مالی و رفاه، اهدافی است که توسط سیاستمداران برجسته شده و اجرای اقدامات برای افزایش سواد مالی در کل کشور را ضروری است (Crawford, 2018, p3). دانشجویان به طور مداوم در معرض محصولات و خدمات پیچیده مالی قرار دارند و آنها مجبور به تصمیم‌گیری مالی هستند که تأثیرات مادام‌العمری بر آنها و جوامع دارد

¹ The Government Accountability Office

² Mandell and Klein

(Jobst, 2014, p66). مک کارتی^۱ (۲۰۱۵) ادعان کرد که امروزه افراد در سنین پائین با فشارهای مالی روبرو هستند و دانشجویان امروز باید قبل از آموزش کافی برای سواد مالی تصمیمات مالی اساسی بگیرند. فقدان سواد مالی در دوران مدرسه باعث شده است که تصمیم‌گیری مالی دانشجویان غیر منطقی باشد و آن‌ها اغلب این کار را به صورت خودجوش و نامناسب انجام می‌دهند (Daft, 2015, p4). اجرای برنامه‌های آموزش سواد مالی موثر باید دانش آموزان را به ابزاری برای تصمیم‌گیری مالی آگاهانه مجهز کند (Crawford, 2018, p5).

محققان عوامل مختلفی را که بر سطح سواد مالی (FL) در دانش آموزان تأثیر می‌گذارد، شناسایی کرده‌اند. دانش مالی (FK)، نگرش مالی (FA)، نفوذ خانواده (FI) و فشار گروه همسالان (PP) است (Thomas and Subhashree, 2020, 483). گادمن‌سان و همکاران^۲ (۲۰۱۶) بر نقش اجتماعی شدن مالی را در تعیین سطح سواد مالی تأکید دارند. عوامل اصلی اجتماعی شدن عبارتند از خانواده، گروه همسالان، مدرسه و رسانه. هر یک از این عوامل بر میزان قرار گرفتن افراد در معرض کسب سواد مالی در دوران کودکی تا اوایل بزرگسالی تأثیر می‌گذارد. هر دو نوع آموزش، رسمی و غیر رسمی فرصت‌هایی را برای بهبود سواد مالی فراهم می‌کند. فرصت یادگیری رسمی (آموزش در مدرسه) و فرصت‌های یادگیری غیررسمی (تعامل با اعضای خانواده و دوستان) (Rudeloff, 2019, p11).

قرار گرفتن مستقیم دانش آموزان و استفاده از خدمات مالی مانند حساب‌های بانکی به کسب سواد مالی آن‌ها کمک می‌کند. با در نظر گرفتن عوامل مختلف مانند تعیین هدف مالی، تعهد به هدف، بحث در مورد مسائل مالی با خانواده و همسالان، تجربه عملی مستقل در معاملات مالی تأثیر مثبتی بر برنامه‌های آموزش مالی خواهد داشت سواد مالی با رفتار مالی رابطه مثبت دارند. اما جهت رابطه علی آنها نامشخص است (Amagir and. Groot, 2019, p102). کمرون و همکاران^۳ (۲۰۱۴) نشان دادند که توانایی دانش آموزان (توانایی انگلیسی و ریاضی)، تجربه مالی (بانکداری) و ثروت والدین با سواد مالی رابطه مثبت دارد. آن‌ها پنج گروه متغیرها را شناسایی کرده‌اند که به‌طور بالقوه بر سواد مالی تأثیر می‌گذارد: (۱) ویژگی‌های جمعیت شناختی دانش آموزان (سن، جنس، سابقه مهاجرت و زبان صحبت شده در خانه)؛ (۲) توانایی دانش‌آموزان (توانایی در ریاضیات، توانایی شناختی/سطح تحصیلات و آموزش مالی رسمی)؛ (۳) عوامل اجتماعی-اقتصادی (وضعیت اقتصادی-اجتماعی (SES))، ثروت والدین و سطح تحصیلات والدین؛ (۴) اجتماعی شدن مالی؛ و (۵) تجارب مالی (Cameron et al., 2014, p13).

والدین منبع مهمی از آموزش مالی غیررسمی هستند و نشان داده شده است که تحصیلات عالی در بین والدین با سواد مالی بالاتر در دانش آموزان دبیرستانی ارتباط دارد. هم‌چنین نشان داده شده است که سواد مالی با درآمد والدین ارتباط مثبت دارد. ویژگی‌های همسالان دانش‌آموزان نیز مهم است، اما این متغیرها احتمالاً تا حدی ویژگی‌های خود دانش‌آموزان را ابراز می‌کند (Cameron et al, 2014, p13). تجربه دانش‌آموزان در مدیریت امور مالی خود عامل مهمی در ارتباط با سواد مالی است. مندل^۴ (۲۰۰۸) نشان داد دانش آموزان دبیرستانی که از

¹ McCarthy

² Gudmunson et al

³ Cameron et al.

⁴ Mandell

کارت خودپرداز برای خرید و برداشت نقدی استفاده می‌کنند، دارای سواد مالی بالاتری هستند. دانس و هابرم^۱ (۲۰۰۷) معتقدند که در بین دانش آموزان دبیرستانی، پسران بیشتر از دختران به اهداف مالی خود دست یافته اند، در حالی که دختران از بودجه‌بندی و مقایسه قیمت‌ها استفاده می‌کنند. نتایج (PISA(OECD, 2017) نشان می‌دهد که به طور متوسط در کشورهای OECD، دانش آموزان بدون سابقه مهاجرت در آزمون‌های سواد مالی بهتر از دانشجویان مهاجر عمل می‌کنند.

بر اساس مطالعات انجام شده، چندین عامل اجتماعی - اقتصادی و جمعیت‌شناختی با سواد مالی مرتبط هستند. هوگارت^۲ (۲۰۰۲) و پوتریچ و همکاران^۳ (۲۰۱۵) با مروری بر ادبیات مربوطه، نشان داد که برخی از عوامل اجتماعی-اقتصادی مانند تحصیلات، اشتغال و درآمد با سواد مالی مرتبط هستند. در مطالعه دیگری، ون‌روجی و همکاران^۴ (۲۰۱۱) نشان دادند که به طور تجربی وجود یک اثر مستقل از درآمد، سن و تحصیلات را بر تحمل ریسک و مهارت‌های شناختی تاثیرگذار است. والسند و همکاران (۲۰۱۰)^۵ دریافتند که برنامه مشخص و به درستی در بین دانش آموزان دبیرستانی می‌تواند سواد مالی آنها را به میزان قابل توجهی بهبود بخشد.

تاکنون در کشور ایران به مسئله‌ی سواد مالی و آموزش آن به دانش آموزان توجه جدی نشده است. وجود پرونده‌های فراوان مربوط به دعاوی مالی و اقتصادی دادگاه‌ها در ایران، تجربیات سرمایه‌گذاری همراه با شکست در موسسه‌های مالی و اعتباری غیررسمی، نقش پررنگ مشکلات مالی و اقتصادی در مسائل اجتماعی همگی نشان‌دهنده‌ی ضعف سواد مالی ایرانیان است. بررسی چرایی این آمار نگران‌کننده از دغدغه‌های اصلی مسئولان است. این بررسی نیازمند ریشه‌یابی دقیق و موشکافانه دارد. این مسئله در آموزش نادرست این قبیل موارد در کودکی و نوجوانی افراد ریشه دارد. آیا محتوای درسی مدارس، کودکان و نوجوانان دبروز را برای مواجهه با پیچیدگی‌های مالی دنیای امروز آماده کرده است؟ نوجوانان پس از اتمام دوره‌ی دبیرستان، چقدر برای ورود به عرصه فعالیت‌های اقتصادی و مالی آمادگی دارند؟ آیا می‌توانند برنامه‌ریزی مالی خوبی برای خویش داشته باشند؟ (روشندل و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۶۹). سوالاتی از این دست نشان می‌دهد آموزش سواد مالی به دانش‌آموزان از نیازهای اساسی کشور محسوب می‌شود. درحالی‌که در حال حاضر هیچ برنامه‌ای برای توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران وجود ندارد. بسیاری از دانش آموزان و دانشجویان، دانش لازم برای اتخاذ تصمیمات مالی آگاهانه را ندارند و از آنجا که آنها اغلب با شرایط مالی پیچیده‌ای روبرو هستند، لذا ارائه الگو و توسعه یک مدل برنامه سواد مالی جامع برای این قشر از جامعه بسیار ضرورت دارد. در مطالعه‌ی حاضر محقق سعی دارد الگو و برنامه‌ای برای توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران ارائه دهد. از اینرو، سوال اصلی تحقیق حاضر اینست؛ مولفه‌ها، پیشایندها و پیامدهای سواد مالی دانش آموزان در ایران کدامند؟

¹ Danes and Haberman

² Hogarth

³ Potrich et al.

⁴ Van Rooij et al.

⁵ Walstad et al.

ژنگ و همکاران^۱ (۲۰۲۵) نشان می‌دهند که استفاده از اینترنت تلفن همراه سواد مالی خانوارها را افزایش می‌دهد. علاوه بر این، آزمون مکانیسم نشان می‌دهد که استفاده از اینترنت تلفن همراه سواد مالی را عمدتاً از طریق افزایش جریان اطلاعات در مورد امور مالی و مشارکت در فعالیت های اقتصادی بهبود می‌بخشد. گیلنکو و چرنووا^۲ (۲۰۲۱) نشان دادند که بزرگی مورد مطالعه زمانی که اثر درون‌زایی به‌طور مناسب کنترل شود، به‌طور قابل‌توجهی بیشتر است. یافته‌های مقاله اماگیر و همکاران^۳ (۲۰۲۰) شکاف بزرگی در سطح دانش مالی بین پایین‌ترین و بالاترین دوره‌های دبیرستان در هلند نشان می‌دهد. توماس و سابهری^۴ (۲۰۲۰) نشان داده است که دانش مالی، نگرش مالی، نفوذ خانواده و فشار گروه همسالان بر سطح سواد مالی دانشجویان کارشناسی مهندسی تأثیر می‌گذارد. ام دی و احمد^۵ (۲۰۲۰) در مطالعات خود نشان دادند که آموزش تئوری و عملی دانش مالی دانش آموزان بر نمرات سواد مالی آن‌ها تأثیرگذار است. بن دوی‌سآ^۶ (۲۰۱۹) نشان می‌دهد که آسیب پذیرترین دانش آموزان در سواد مالی چند بعدی، زنان امارات متحده عربی هستند که در مقطع کارشناسی تحصیل می‌کنند و دوره مالی شخصی (دوره انتخابی دانشگاه) را گذرانده‌اند. سوسانتی و همکاران^۷ (۲۰۱۹) نشان داد که جنسیت، پول جیبی، شیوه زندگی، درآمد والدین و یادگیری مالی تأثیر قابل توجهی بر سواد مالی دانشجویان دارد. رودلاف^۸ (۲۰۱۹) در پژوهش خود به این جمع‌بندی رسیده است که تدوین استراتژی‌های نظام‌مند برای ارتقای سواد مالی در فعالیتهای فوق‌برنامه و در برنامه‌های درسی مدرسه‌ای برای گنجاندن محتوای مالی مناسب در برنامه درسی ضروری است و این کار، مستلزم دوباره نگری در برنامه‌های درسی می‌باشد. اماگیر و همکاران^۹ (۲۰۱۸) نشان می‌دهد که برنامه‌های درسی آموزش سواد مالی مدرسه -محور، می‌توانند باعث بهبود دانش و طرز تلقی کودکان و نوجوانان شوند. کارفورد^{۱۰} (۲۰۱۸) نشان می‌دهد که برنامه درسی سواد مالی باید بومی‌سازی شود تا شامل موضوعاتی باشد که برای دانشجویان جذاب و مرتبط هستند. ارسوگومز و ویلاگومز^{۱۱} (۲۰۱۷) سطوح پایینی از سواد مالی را نشان داد. نتایج پژوهش تفاوت جنسیتی تعمیم یافته‌ای را نشان نداد. چونگ هوآ و همکاران^{۱۲} (۲۰۱۷) نشان می‌دهد، افرادی که سواد مالی بالاتری دارند کمتر دچار اختلافات مالی می‌شوند. ناصرالمعمار و همکاران (۱۴۰۰) نشان دادند که مولفه‌های آموزش سواد ملی دانش آموزان دوره اول متوسطه شامل مولفه‌های آموزش دانش مالی، آموزش ارتباط مالی، توانمندسازی مالی، آموزش رفتار مالی، اعتماد مالی و نظارت مالی می‌باشد. در نهایت در این پژوهش مدلی طراحی شد که از اعتبار مطلوبی برخوردار بوده است. یافته‌ها مطالعه خدایانه و همکاران (۱۴۰۰) حاکی از آن بود که نیازها، سیاست‌ها و اهداف اجتماعی، اقتصادی، آموزشی و فرهنگی زمینه‌ساز تدوین و اجرای

¹ Zhang et al

² Gilenko and Chernova

³ Amagir et al

⁴ Thomasa and Subhashree

⁵ Md & Ahmad

⁶ Ben Douissa

⁷ Susanti et al.

⁸ Rudeloff

⁹ Amagir et al.

¹⁰ Crawford

¹¹ Arceo-Gomez & Villagomez

¹² Chung-Hua

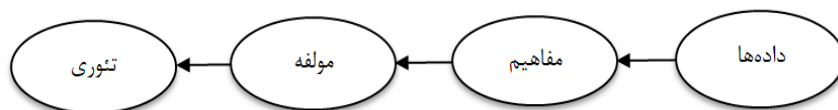
برنامه درسی سواد مالی دوره ابتدایی می‌باشند. احمدی و همکاران (۱۴۰۰) نشان داده است که سواد مالی بر متغیرهای جمعیت شناختی (سن، جنسیت، نوع دانشگاه، رشته تحصیلی، وضعیت تأهل، وضعیت شغلی، میزان درآمد ماهیانه) دانشجویان کارشناسی دانشگاه‌های شهرستان بهبهان تأثیر مثبت و معنادار دارد. فلاحی و کاویانی (۱۳۹۹) نشان دادند که بین سواد مالی با انگیزه تحصیلی و بین سواد مالی با تمایل به کارآفرینی از نظر آماری رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد. قادری و خندان‌علمداری (۱۳۹۹) نشان می‌دهد که با ابعاد سه‌گانه سواد مالی دانش‌آموزان، میزان رشته تحصیلی آنان به نسبت قوی، پایین خواهد بود و با بالا بودن ابعاد سه‌گانه سواد مالی دانش‌آموزان، میزان شغل والدین آنان به نسبت قوی، پایین خواهد بود. نتایج پژوهش کاظم‌پور دیزجی و همکاران (۱۳۹۹) بیان کرده است که مقوله اصلی شامل آموزش سرفصل‌های کلی، مدیریت درآمد و پس انداز، مدیریت ریسک و مدیریت مخارج می‌باشد که جهت طرح، تدوین و اجرای برنامه آموزش سواد مالی در ایران می‌توان از آن بهره برد.

روش‌شناسی پژوهش

از آنجاکه پژوهش حاضر در پی آرایه‌ی الگو و برنامه‌ای برای توسعه سواد مالی دانش‌آموزان در ایران است و می‌خواهد طرحی بر اساس دیدگاه خبرگان، رهنمودهای موثقی برای نظام آموزش و پرورش کشور ارائه دهد، یک پژوهش کاربردی به شمار می‌آید. از سوی دیگر، با توجه به دانش‌افزایی ناشی از ارائه مدل بومی برای نظام آموزش و پرورش کشور و بررسی اثرات شرایط علی، زمینه‌ای و دخیل، این پژوهش جهت‌گیری توسعه‌ای نیز دارد. در واقع، محقق قصد دارد با به‌کارگیری استراتژی نظریه داده‌بنیاد، اقدام به کشف مؤلفه‌ها، پیشایندها و پیامدهای الگو نماید. در پژوهشی که با استراتژی نظریه داده‌بنیاد انجام می‌شود، عموماً پژوهشگر، به جای یک جامعه آماری بزرگ، با یک موقعیت خاص سروکار دارد. دامنه‌ی کار تحقیق را موضوع و مسئله تحقیق را تعیین می‌کند. منظور از جامعه‌ی آماری در مطالعه‌ی حاضر، متخصصین، استادان دانشگاه و پژوهشگران در حوزه‌ی آموزش، مدیران و معلمان با سابقه در وزارت آموزش و پرورش و برنامه‌ریزان و تدوین‌گران کتب درسی در مقطع دبیرستان است. در مطالعه‌ی حاضر، تعداد نمونه آماری تا رسیدن به اشباع مقوله‌ها ادامه یافت؛ و با هشت نفر از خبرگان مصاحبه صورت گرفت. ابزار جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته است. در نظریه‌پردازی داده‌بنیاد یا گردند ثنوری، گردآوری اطلاعات تا هنگامی ادامه می‌یابد که پژوهش به اشباع برسد. بدین معنا زمانی که داده‌های جدید جمع‌آوری شده با داده‌هایی که قبلاً جمع‌آوری شده تفاوتی نداشته باشد و کاملاً همانند هم شده باشند. به عبارت دیگر، هنگامی که تحقیق به یک نقطه بازده نزولی در حوزه جمع‌آوری داده‌ها رسید، آنگاه می‌توان مطمئن شد که پژوهش به کفایت لازم رسیده است. در مطالعه‌ی حاضر نیز از روش نمونه‌گیری نظری جهت تعیین تعداد نمونه‌ی آماری استفاده شده است. تعداد مشارکت‌کنندگان تا رسیدن به اشباع مقوله‌ها ادامه یافت. پس از استخراج کدهای باز در هر مصاحبه و مقایسه با کدهای مصاحبه جدید، پژوهشگر متوجه شد در مصاحبه هشتم، تمامی کدها تکراری شده‌اند. بنابراین به مصاحبه خاتمه داده شد. در این مطالعه، محقق تمامی مصاحبه‌ها را هدایت نموده است. اتخاذ

این رویه و روش باعث شد تا محقق بتواند اطلاعات حاصل از مصاحبه‌های پیشین را در مصاحبه‌های بعدی به کار گیرد.

تحلیل داده‌ها در نظریه داده‌بنیاد، این گونه است که هر قسمت از داده‌ها، بلافاصله بعد از گردآوری به‌طور موازی، مورد تحلیل قرار می‌گیرد. پس از آن، محقق رهنمودهایی را از تحلیل داده‌های اولیه، برای دسترسی به داده‌های بعدی دریافت می‌کند. این رهنمودها می‌توانند از مقوله‌های توسعه‌نیافته، خلأهای اطلاعاتی و یا افرادی که نسبت به پدیده بصیرت کافی دارند، حاصل شود. پس از کسب این رهنمودها، پژوهشگر برای گردآوری داده‌های دیگر وارد محیط پژوهش می‌شود. فرآیند زیگزاکی در گردآوری و تحلیل داده‌ها تا زمانی پیش می‌رود که پژوهشگر به اشباع طبقات دست یابد (دانایی فرد و اسلامی، ۱۳۹۰).

شکل ۱. مدل فرایند اجرای گراندد تئوری

نگارش و تدوین تئوری آخرین مرحله در تحلیل داده‌ها نگارش و تدوین نهایی تئوری است. قبل از این مرحله، پژوهشگر سه مرحله کدگذاری (باز، محوری، انتخابی) و یادداشت‌برداری را انجام داده است. در این مرحله تصویر پژوهش برای پژوهشگر از همیشه روشن‌تر است. آخرین وظیفه محقق این است که آنچه او از این تصویر می‌بیند، برای مخاطب تفسیر کند. هرچند که ممکن است پژوهشگران کم‌تجربه دو سه دفعه یا بیشتر کار خود را از نو بازخوانی و بازنویسی نمایند تا قادر شوند که افکار خود را به‌طور دقیق تشریح کنند (Strauss & Corbin, 2008).

فرضیه‌ها یا پرسش‌های پژوهشی

از آنجائیکه بنیان این تحقیق بر مبنای مدل‌های قبلی نبوده و از نگرش‌های پراگماتیک استفاده می‌شود، لذا فرضیه‌های آن بعد از اجرای تحقیق به روش کیفی حاصل آمد و به شرح زیر می‌باشد:

فرضیه‌های اصلی:

- ۱) ویژگی‌های فردی بر توسعه سواد مالی دانش آموزان تاثیر معنی دار دارد.
- ۲) فرهنگ‌سازی بر توسعه سواد مالی دانش آموزان تاثیر معنی دار دارد.
- ۳) تدوین سرفصل‌های استاندارد بر توسعه سواد مالی دانش آموزان تاثیر معنی دار دارد.
- ۴) بکارگیری مهارت‌های مالی بر توسعه سواد مالی دانش آموزان تاثیر معنی دار دارد.

فرضیه‌های فرعی:

- ۱) توسعه سواد مالی دانش آموزان بر بهبود استراتژی‌ها در ایران تاثیر معنی دار دارد.
- ۲) شرایط دخیل بر بهبود استراتژی‌ها در ایران تاثیر معنی دار دارد.

- ۳) شرایط زمینه‌ای بر بهبود استراتژی‌ها در ایران تاثیر معنی‌دار دارد.
- ۴) استراتژی‌ها بر پیامدهای توسعه سواد مالی دانش‌آموزان تاثیر معنی‌دار دارد.

یافته‌های پژوهش

در رویکرد نظام‌مند نظریه‌پردازی داده‌بنیاد سه مرحله از کدگذاری وجود دارد (Creswell & Clark, 2007). در گام نخست یعنی کدگذاری باز، وقایع، اقدامات و تعاملات با یکدیگر برای بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌ها مقایسه و همچنین برچسب مفاهیم به خود می‌گیرند. هدف از گام دوم یعنی کدگذاری محوری، برقراری رابطه بین مفاهیم تولید شده در مرحله کدگذاری باز است. در ادامه با بررسی مفاهیم و قرارگیری مفاهیم نزدیک و هم‌جنس حول در یک طبقه مقوله محوری آن استخراج و در جدول (۱) قابل مشاهده است.

جدول ۱. مقولات نهایی استخراج شده

وزن و اهمیت هر مقوله	کدگذاری محوری
۴	ویژگی‌های فردی
۹	فرهنگ‌سازی
۱۹	تدوین سرفصل‌های استاندارد
۸	بکارگیری مهارت‌های مالی
۲۶	درک مفاهیم مالی
۷	توانایی تصمیم‌گیری در زمینه‌های مالی
۱۲	اطلاع از بازارهای مالی
۱۶	مدیریت منابع مالی
۶	تاب‌آوری مالی
۲۸	نقش والدین
۱۴	نقش نظام آموزش و پرورش
۴	سیاست‌های دولت
۱۲	فرهنگ جامعه
۱۴	شرایط کلان اقتصاد کشور
۴	سطح اقتصاد خانواده
۳	رسانه‌های اجتماعی
۱۰	آموزش مستمر
۴	حمایت نهادهای مالی
۸	توسعه سرمایه‌گذاری
۴	بهبود تامین مالی پروژه‌ها

وزن و اهمیت هر مقوله	کدگذاری محوری
۷	بهبود فضای کسب و کار
۴	شناسائی نخبگان مالی
۹	بهبود رفاه
۲	بهبود عزت نفس دانش آموز
۱	اصلاح الگوی جامعه

مقوله‌ها شرایطی هستند که مقوله اصلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند و به وقوع یا گسترش پدیده مورد نظر می‌انجامند (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶). در مطالعه حاضر، ۴ متغیر به عنوان شرایط علی شناسائی شده است:

(۱) ویژگی‌های فردی: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: ویژگی درون‌گرایی یا برون‌گرایی، مطالبه‌گری، ریسک‌پذیری، ضریب هوشی، استقلال‌پذیری، ژنتیک و وراثت.

(۲) فرهنگ‌سازی: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: افق تحصیلی، هدف از درس خواندن، مدیریت پول توجیبی، داشتن درآمد در زمان تحصیل.

(۳) تدوین سرفصل‌های استاندارد: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: مبانی اقتصاد، آشنایی با بازارهای مالی، بودجه‌بندی، مدیریت منابع، نقش پول در زندگی، هوش مالی، مهارت‌های زندگی، آینده‌پژوهی، اصول سرمایه‌گذاری.

(۴) بکارگیری مهارت‌های مالی: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: مدیریت درآمد و هزینه تحصیل، بودجه بندی، بکارگیری مفاهیمی مانند پس انداز با لحاظ تورم، انتخاب راه‌های سرمایه‌گذاری و کار در محیط واقعی.

شرایط مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر شرایطی ساختاری هستند که به پدیده‌ای تعلق دارند و بر راهبردهای کنش و واکنش اثر می‌گذارند. آنها راهبردها را در درون زمینه خاصی سهولت می‌بخشند و یا آنها را محدود و مقید می‌کنند (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶).

از دیدگاه خبرگان نظام آموزش و پرورش دانش‌آموزان در کشور ایران، سه گروه مقوله تحت شرایط مداخله‌گر قرار می‌گیرد:

- نقش والدین: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: ارزش ادراک شده از مفهوم پول، نحوه در اختیار دادن پول توجیبی و سایر امکانات، مدیریت منابع مالی والدین، آگاهی والدین نسبت به مفاهیم مالی و ادراک آنها از اقتصاد کشور، دخالت دادن فرزندان در تصمیمات مالی والدین، دادن استقلال مالی به فرزندان، حذف تفکر جنسیت‌زده از الگوهای پولی، مطلع کردن فرزندان از بازارهای مالی.
- نقش نظام آموزش و پرورش: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: تعبیه درس‌های سواد مالی در برنامه آموزشی کلیه مقاطع، اصلاح سیاست‌ها و خط مشی‌های نظام آموزش کشور، تربیت معلمان و مربیان، قرار

- دادن دروس کارگاهی، اصلاح روش‌های آموزش، نهادینه کردن آموزش‌های مهارت محوری، دادن فرصت آزمون و خطا به دانش‌آموزان، پویایی سیستم آموزش و پرورش.
- سیاست‌های دولت: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: سیاست‌های بخش عمومی، رویکرد دولت نسبت به پرورش منابع انسانی.
- شرایط زمینه‌ای: شرایط زمینه‌ای، شرایطی است که از قبل حاکم هستند و نیز بر راهبردها تأثیر می‌گذارند. این مقولات نشانگر مجموعه شرایط خاصی است که در آن راهبردهای کنش و واکنش صورت می‌پذیرد (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶).
- از دیدگاه خبرگان نظام آموزش و پرورش دانش‌آموزان در کشور ایران، ۳ مقوله تحت شرایط زمینه‌ای قرار می‌گیرد:
- فرهنگ جامعه: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: تفاوت اقلیمی، پارادایم حاکم بر درآمدزایی، سطح آگاهی جامعه نسبت به مسائل مالی، الگوی مصرفی غالب (مصرف‌گرایی جامعه)، سود جمعیتی جامعه.
  - شرایط کلان اقتصاد کشور: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: شرایط رکود تورمی کشور، تداوم تورم، انتظارات تورمی، بهره‌وری پائین، فضای کسب و کار، نرخ بهره بالا و وضعیت نظام بانکداری کشور، دلاریزه بودن اقتصاد کشور و نوسانات نرخ ارز و فضای سرمایه‌گذاری کشور.
  - سطح اقتصادی خانواده: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: شرایط خانوادگی، نوع شغل والدین، درآمد والدین، شاغل بودن هر دو والد و سطح رفاه خانواده.
- راهبردها (استراتژی): راهبردها یا استراتژی‌ها مبتنی بر کنش‌ها و واکنش‌هایی برای کنترل، اداره و برخورد با پدیده مورد نظر هستند. راهبردها مقصود داشته، هدفمند است و به دلیلی صورت می‌گیرد (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶).
- از دیدگاه خبرگان نظام آموزش و پرورش دانش‌آموزان در کشور ایران، سه مقوله تحت راهبردها (استراتژی‌ها) قرار می‌گیرد:
- رسانه‌های اجتماعی: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: استفاده از ظرفیت‌های فضای مجازی، ساخت بازی‌ها و اپلیکیشن‌هایی که کابر بتواند سواد مالی را تمرین کند، وجود نسخه دمو اپلیکیشن‌های کارگزاری‌ها در نهادهای مالی.
  - آموزش‌های مستمر: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: وجود سرفصل‌های سواد مالی در کتب ابتدائی تا دبیرستان، آموزش والدین، اعلام اخبار بازارهای مالی و اقتصاد کشور در بولتن‌های مدارس، بهره‌مندی از نظرات کارآفرینان.
  - حمایت نهادهای مالی: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: ارائه آموزش‌های کاربردی توسط موسسات خصوص، ارائه بسته‌های آموزشی توسط نهادهای مالی از جمله سازمان بورس و اوراق بهادار، بانک مرکزی و ...
- پیامدها: نتایجی که در اثر راهبردها پدیدار می‌شود. پیامدها نتایج و حاصل کنش‌ها و واکنش‌ها هستند. پیامدها را همواره نمی‌توان پیش‌بینی کرد و الزاماً همان‌هایی نیستند که افراد قصد آن را داشته‌اند. پیامدها ممکن است

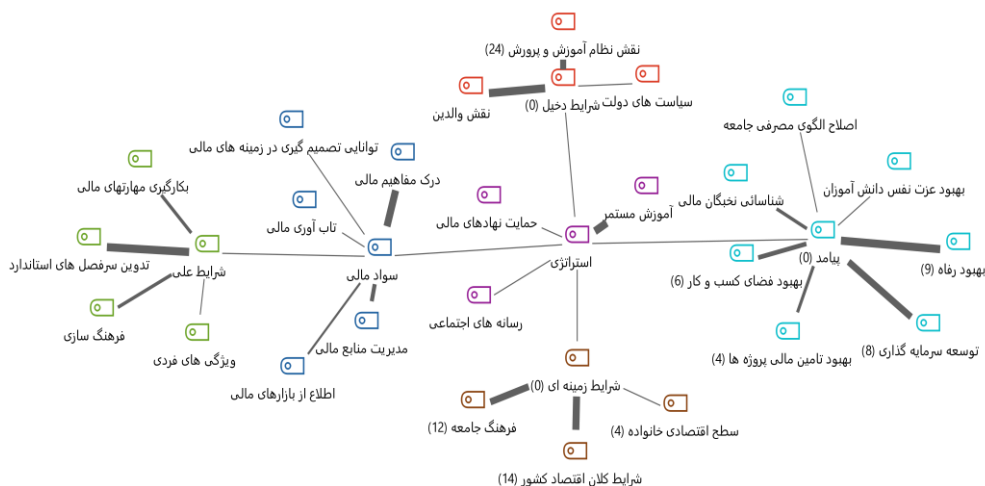
حوادث و اتفاقات باشند، شکل منفی به خود بگیرند، واقعی یا ضمنی باشند و در حال یا آینده به وقوع بپیوندند (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶).

از دیدگاه خبرگان نظام آموزش و پرورش دانش آموزان در کشور ایران، هفت مقوله تحت پیامدها قرار می‌گیرد:

- توسعه سرمایه‌گذاری: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: روش‌های سرمایه‌گذاری، زمان شروع سرمایه‌گذاری، مدیریت سرمایه‌های کوچک، بهبود تصمیمات مالی، بهبود تراز شرکت‌ها.
- بهبود تامین مالی پروژه‌ها: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: شناخت روش‌های تامین مالی، داشتن سواد تامین مالی، دنبال کردن روش‌های نوین تامین مالی، تامین مالی پروژه‌های شرکت.
- بهبود فضای کسب و کار: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: حذف دلالتی، بهبود بهره‌وری نیروی کار، جذب افراد حرفه‌ای در شرکت‌ها، افزایش اشتغال، افزایش سهم تولید، توسعه اقتصادی.
- شناسایی نخبگان مالی: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: شناسایی استعداد دانش آموزان، کاهش سن فعالیت اقتصادی.
- بهبود رفاه: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: توسعه کشور، رفاه جامعه، کاهش مشکلات معیشتی خانواده، شناسایی راه‌های کسب درآمد، همراه بودن فرزندان در تصمیمات آگاهانه‌تر و موثرتر والدین، وابسته نبودن به سیستم تامین اجتماعی، تسهیل در دستیابی به اهداف مالی.
- بهبود عزت نفس دانش آموزان: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از پیشرفت و ترقی دانش آموزان در همه ابعاد زندگی، بهبود تاب‌آوری، تقویت قدرت حل مسئله.
- اصلاح الگوی مصرف: از جمله سازه‌های این مقوله عبارتند از: کاهش مصرف‌گرایی، افزایش ارزش افزوده، مشارکت دادن اعضای خانواده در مسائل مالی.

گام سوم- کدگذاری انتخابی:

در ادامه، مقوله‌های عمده در قالب یک مدل پارادیمی یا مدل زمینه‌ای حول مقوله هسته به یکدیگر ارتباط داده می‌شوند. در واقع، مدل ترسیم شده به توصیف صوری مقوله‌ی و تحلیل و تبیین آن می‌پردازد. به این فرآیند ترکیب مقوله هسته و پالایش و آراستن سازه‌های منتج شده از آن اطلاق می‌شود. مدل مذکور را می‌توان به صورت یک مدل یا نمودار صوری، اما معنایی و مفهومی ترسیم کرد.

شکل ۲. مدل نهایی همراه با کدها

وزن و اهمیت مقولات استخراج‌شده نهایی

با توجه به فراوانی کدهای محوری استخراج شده از متن مصاحبه‌ها، وزن و اهمیت هر یک از مقولات مشخص گردید و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج حاصل نشان داده است که مقوله محوری مدل، سواد مالی دانش‌آموزان است. سواد مالی شامل پنج مولفه‌ی اصلی با وزن‌های متفاوت می‌باشد:

- درک مفاهیم مالی (۲۶)
- توانایی تصمیم‌گیری در زمینه‌های مالی (۷)
- اطلاع از بازارهای مالی (۱۲)
- مدیریت منابع مالی (۱۶)
- تاب‌آوری مالی (۶)

همانطور که مشاهده می‌شود، وزن درک مفاهیم مالی با عدد ۲۶ نسبت به سایر مولفه‌ها بیشتر است. لذا در تدوین خط مشی‌ها می‌بایست این بعد از سواد مالی به صورت دقیق مدنظر قرار گیرد.

عوامل علی و به وجود آورنده سواد مالی دانش‌آموزان عمدتاً مربوط به ۴ عامل می‌شود. همانطور که مشاهده می‌گردد، از میان فاکتورهای مزبور، تدوین سرفصل‌های استاندارد از اهمیت بالاتری برخوردار است و پس از آن، فرهنگ‌سازی از سوی کارشناسان بسیار مهم تلقی شده است.

- ویژگی‌های فردی (۴)
- فرهنگ‌سازی (۹)
- تدوین سرفصل‌های استاندارد (۱۹)
- بکارگیری مهارت‌های مالی (۸)

هم‌چنین از دیدگاه خبرگان حوزه آموزش و علوم مالی، عواملی مختلفی بر توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران دخیل است که شامل ابعاد زیر و با وزن های مختلف می‌باشد. در این میان نقش والدین پررنگ‌تر است.

- نقش والدین (۲۸)
- نقش نظام آموزش و پرورش (۱۴)
- سیاست‌های دولت (۴)

از دیدگاه خبرگان حوزه آموزش و علوم مالی، همواره عوامل زمینه‌ای در کشور بر فعالیت‌ها و اجرای برنامه‌ها برای توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران اثرگذار است. همانطور که مشاهده می‌گردد، شرایط کلان اقتصاد کشور از شرایط زمینه‌ای و مهم یاد شده است.

- فرهنگ جامعه (۱۲)
- شرایط کلان اقتصاد کشور (۱۴)
- سطح اقتصاد خانواده (۴)

در نهایت راهکارهایی برای بهبود توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران ارائه شد و پیامدها آن‌ها تبیین گردید. از جمله مهم‌ترین استراتژی‌های تبیین شده عبارتند از:

- رسانه‌های اجتماعی (۳)
- آموزش مستمر (۱۰)
- حمایت نهادهای مالی (۴)

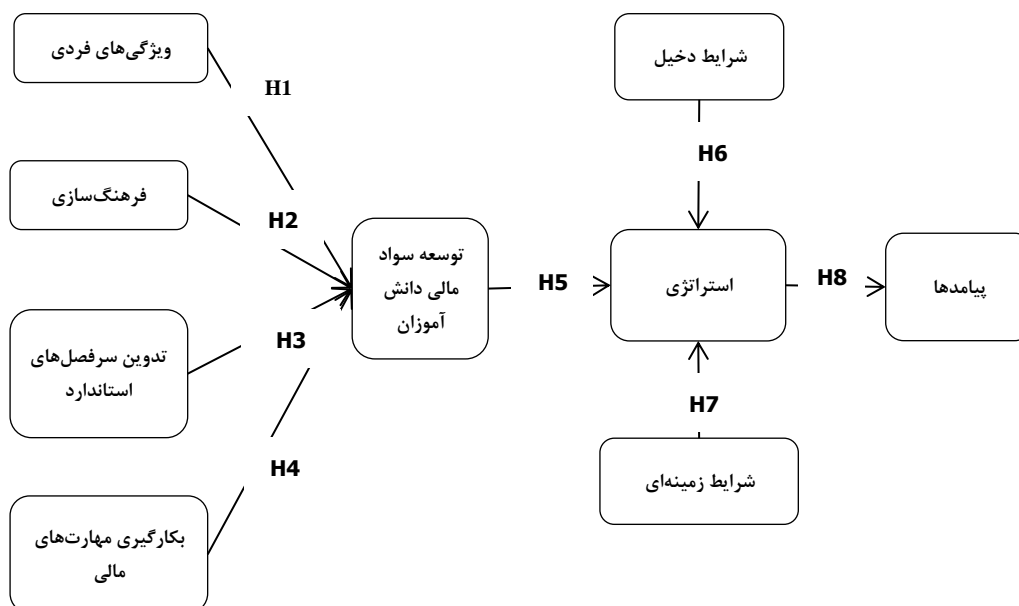
همانطور که مشاهده می‌گردد، از دیدگاه خبرگان حوزه آموزش و علوم مالی، حمایت نهادهای مالی از مهم‌ترین استراتژی‌های پیشنهادی محسوب می‌شود. طبیعتاً توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران پیامدهایی به دنبال دارد. در ادامه مهم‌ترین پیامدهای آن از دیدگاه خبرگان این حوزه ارائه شده است.

- توسعه سرمایه‌گذاری (۸)
- بهبود تامین مالی پروژه‌ها (۴)
- بهبود فضای کسب و کار (۷)
- شناسایی نخبگان مالی (۴)
- بهبود رفاه (۹)
- بهبود عزت نفس دانش‌آموز (۲)
- اصلاح الگوی جامعه (۱)

همانطور که مشاهده می‌شود، توسعه سرمایه‌گذاری و بهبود فضای کسب و کار از مهم‌ترین دستاوردهای توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران برشمرده شده است.

الگو و برنامه‌ای برای توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران

متغیرهای شناسایی شده در قالب مدل مفهومی در شکل (۳) نمایش داده شده است.

شکل ۳) مدل توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران

بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله سعی شد، الگو و برنامه‌ای برای توسعه سواد مالی دانش آموزان در ایران ارائه گردد. سواد مالی دانش‌آموزان شامل پنج بعد اصلی همچون درک مفاهیم مالی، توانایی تصمیم‌گیری در زمینه‌های مالی؛ اطلاع از بازارهای مالی، مدیریت منابع مالی، تاب‌آوری مالی است. اهمیت درک مفاهیم مالی نسبت به سایر مولفه‌ها بیشتر است. لذا در تدوین خط مشی‌ها می‌بایست این بعد از سواد مالی به صورت دقیق مدنظر قرار گیرد. عوامل مختلفی در توسعه سواد مالی موثر است. مهم‌ترین آن، تدوین سرفصل‌های استاندارد است. هم‌چنین عوامل دیگر همچون بکارگیری مهارت‌های مالی، فرهنگ‌سازی و ویژگی‌های فردی مهم تلقی شده است. علاوه بر عوامل علی، عوامل زیادی هستند که ارتباط میان عوامل علی و توسعه سواد مالی دانش‌آموزان را تحت تاثیر قرار می‌دهد که تحت شرایط دخیل و زمینه‌ای مورد بررسی قرار گرفته است. در این مطالعه، نقش والدین، نقش نظام آموزش و پرورش و سیاست‌های دولت تحت عنوان شرایط دخیل بیان شده است و عواملی همچون فرهنگ جامعه، شرایط کلان اقتصاد کشور و سطح اقتصاد خانواده تحت عنوان شرایط زمینه‌ای اذعان شده است.

تا کنون مطالعات زیادی در حوزه‌ی سواد مالی دانش‌آموزان در کشورهای مختلف انجام شده است. هر یک از زاویای مختلف به این موضوع پرداخته‌اند. سیاست‌گذاران در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، به طور فزاینده‌ای در حال شناخت اهمیت سواد مالی بوده و در پی آن منابع خود را در حوزه برنامه‌های تحصیلات مالی و

ارتقای آن تخصیص میدهند. برنامه‌ها و سرمایه‌گذاری‌های ملی و جامعی به وسیله بانک جهانی^۱ و دیگر مراکز تأمین کننده وجوه (خیریه) در سراسر دنیا به جریان افتاده است. به همین جهت با توجه به افزایش حجم نوشتار و مطالعه‌ها در زمینه سواد و تحصیلات مالی، هیچ زمانی مناسب‌تر از اکنون برای بررسی مدارک و مستندهای موجود نیست. باتوجه به اینکه کشور ایران که حرکت در مسیر خصوصی‌سازی اقتصادی (اصل ۴۴ قانون اساسی) را در پیش گرفته است، به شدت نیازمند بسترسازی‌های مناسب برای اجرای موفق خصوصی‌سازی است. یکی از این بسترسازی‌ها، افزایش سطح دانش و آگاهی عموم جامعه در خصوص مسائل مالی است. فقدان سواد مالی، به تصمیمات مالی بیمارگونه کمک می‌کند و این تصمیمات به نوبه خود تأثیر زیادی بر تشدید بحرانها دارد. لذا در حال حاضر سواد مالی به عنوان یکی از عوامل مهم ثبات و توسعه اقتصادی و مالی در سراسر جهان شناخته می‌شود. بنابراین ضرورت دارد که در مورد سطح سواد و دانش مالی افراد جامعه مطالعات بیشتری صورت پذیرد.

با توجه به ذات پژوهش‌های کیفی و تأثیر پذیری بالای آنها از نگرش محقق می‌توان سوگیری‌های ذهنی مصاحبه شونده‌ها را در این پژوهش به عنوان یکی از محدودیت‌های پژوهش حاضر در نظر گرفت. از این‌رو، به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌گردد مصاحبه شونده‌ها از گروه‌های مختلف جامعه از نظر ویژگی‌های جمعیت شناختی، جغرافیا و ... انتخاب شود تا از این رهگذر تفاوت نگرش‌های افراد نیز لحاظ گردد. هم‌چنین در مقاله حاضر، وزن مقوله‌ها بر اساس فراوانی کدهای باز سنجیده شده است، پیشنهاد می‌شود از روش‌های دیگری همچون روش آنتروپی شانون استفاده شود.

فهرست منابع

- احمدی، علیرضا، اردشیری، سروش، خیبر، نسرین، آبادی‌زاده، علی و خیبر، محمد (۱۴۰۰). تأثیر سواد مالی بر متغیرهای جمعیت شناختی دانشجویان کارشناسی داندنگاه‌های شهرستان بهبهان، فصلنامه مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، جلد ۲، شماره ۱، صص ۲۴-۱.
- خدانپناه، مینا، دوایی، مهدی، موسی پور، نعمت‌اله و احمدی، غلامعلی (۱۴۰۰). زمینه‌ها و راهبردهای اجرای برنامه درسی سواد مالی برای دوره ابتدایی، دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، سال نهم، شماره ۱۷، صص ۳۹۴-۳۶۱.
- دانایی‌فرد، حسن و امامی، سید مجتبی (۱۳۸۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده بنیاد، اندیشه مدیریت، ۱(۲)، ۹۷-۶۹.
- روشندل، آرمان، امیری، هادی و طغیانی، مهدی (۱۳۹۷). سواد مالی و ضرورت سنجش آن در نظام نوین آموزشی؛ مطالعه‌ی موردی شهرستان شهرضا، رویکردهای نوین آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه اصفهان، سال سیزدهم، شماره ۱، شماره پیاپی ۲۷، صص ۸۶-۶۷.

¹ World Bank

فلاحتی، سیروان و کاویانی، الهام (۱۳۹۹). بررسی سواد مالی دانشجویان و ارتباط آن با انگیزه تحصیلی و تمایل به کارآفرینی در دانشجویان، همایش ملی مجازی بومی سازی؛ به روز رسانی و کارآمدی مدیریت آموزشی در سازمانهای آموزشی، کرمانشاه.

قادری‌رهقی، مجید و خندان‌علمداری، صابر (۱۳۹۹). ارائه چارچوبی برای استقرار و توسعه نظام پیوسته سواد مالی از طریق سنجش سواد مالی در مدارس متوسطه تهران، فصلنامه علمی - پژوهشی کارافن، دوره ۱۷، شماره ۳، صص ۲۷۱-۲۵۵.

کاظم‌پوردیزجی، فاطمه، خانمحمدی، محمدحامد و معین‌الدین، محمود (۱۳۹۹). ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با استفاده از روش نظریه پردازی داده بنیاد، فصلنامه مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار، شماره چهل و سوم، صص ۱۷۹-۱۵۱.

ناصرالمعمار، احسان، سبحانی، عبدالرضا و حسنمرادی، نرگس (۱۴۰۰). طراحی برنامه آموزش سواد مالی (مورد مطالعه: مدارس دوره اول متوسطه کشور)، فصلنامه علمی - پژوهشی سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت، دوره ۵، شماره ۱، صص ۳۳۲-۳۵۰.

Arceo-Gómez, E. O., & Villagómez, F. A. (2017). Financial literacy among Mexican high school teenagers. *International Review of Economics Education*, 24, pp.1-17.

Amagir, A., Groot, W., Brink, H.M., and Wilschut, A. (2020). Financial literacy of high school students in the Netherlands: knowledge, *International Review of Economics Education*, doi: <https://doi.org/10.1016/j.iree.2020.100185>, pp.1-34.

Amagir, A., Groot, W., van den Brink, H. M. & Wilschut, A. (2018). A review of financial-literacy Education Programs for Children and Adolescents. *Citizenship, Social and Economics Education*; 2018, Vol. 17(1), pp.56- 80.

Ben Douissa, I. (2019). Factors Affecting College Students' Multidimensional Financial Literacy in the Middle East, *International Review of Economics Education*, doi: <https://doi.org/10.1016/j.iree.2019.100173>, pp.1-44.

Crawford, S. (2018). The Factors Influencing Interest, Processing, and Application of Financial Literacy Education as Perceived by Students in an Urban College Setting, Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree Ed.D. in Executive Leadership, St. John Fisher College.

Cameron, M. P., Calderwood, R., Cox, A., Lim, S., & Yamaoka, M. (2014). Factors associated with financial literacy among high school students in New Zealand. *International Review of Economics Education* 16, pp. 12-21.

Chung-Hua, Shen, Shih-Jie Lin, De-Piao Tang, Yu-JenHsiao (2017). The relationship between financial disputes and financial literacy, *Pacific-Basin Finance Journal* 36, pp. 46-55.

Cameron, M.P., Calderwood, R., Cox, A., Lim, S., & Yamaoka, M. (2013). Personal financial literacy among high school students in New Zealand, Japan, and the United States. Working Paper 13/04, Department of Economics, University of Waikato, Hamilton, New Zealand.

Corbin, J. M., & Strauss, A. L. (2015). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*, Sage Publications.

Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2007). *Designing and conducting mixed methods research*. Sage publications.

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, and mixed methods approaches*. Sage publications, 225-233.

Daft, R. L. (2015). *Management (12th ed.)*. Boston, MA: Cengage Learning.

- Danes, S. M., & Brewton, K. E. (2014). The role of learning context in high school students' financial knowledge and behavior acquisition. *Journal of Family and Economic Issues*, 35(1), 81-94. doi:10.1007/s10834-013-9351-6.
- Danes, S. M., & Haberman, H. (2008). Teen financial knowledge, self-efficacy, and behavior: A gendered view. *Journal of Financial Counseling and Planning* 18 (2), pp. 48-60.
- Durband, D. B. & Britt, S. L. (Eds.). (2012). *Student financial literacy: Campus-based program development* [electronic resource]. New York, NY: Springer.
- Edwards, R., Allen, M. W., & Hayhoe, C. R. (2007). Financial attitudes and family communication about students' finances: The role of sex differences. *Communication Reports* 20 (2), pp. 90-100. DOI:10.1080/08934210701643719
- Fox, J., Bartholomae, S., & Lee, J. (2008). Building the case for financial education. *The Journal for Consumer Affairs*, 39(1), pp.195-211.
- Gudmunson C.G., Ray, S.K. and Xiao, J.J. (2016). Financial Socialization, In Xiao J. (eds) *Handbook of Consumer Finance Research*. Springer International Publishing, pp.61-72.
- Gilenko, E., Chernova, A. (2021). Saving behavior and financial literacy of Russian high school students: An application of a copula-based bivariate probit-regression approach, *Children and Youth Services Review* 127 (2021) 106122, PP:1-11.
- Harnisch, T. L. (2010). Boosting financial literacy in America: A role for state colleges and universities. Perspectives. American Association of State Colleges and Universities. Retrieved from <http://www.aascu.org/policy/publications/perspectives/financialliteracy.pdf>
- Hogarth, J. M. (2002). Financial literacy and family and consumer sciences. *Journal of Family and Consumer Sciences: From Research to Practice*, 94(1), 14-28.
- Hastings J.S. and O.S. (2011). Mitchell, How Financial Literacy and Impatience Shape Retirement Wealth and Investment Behaviors, National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No. 16740, 2011, pp. 5-10
- Jobst, V. J. II. (2014). Does a university financial literacy course change financial behavior? *Journal of Higher Education Theory & Practice*, 14(5), pp. 63-77.
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2011). Financial literacy and planning: Implications for retirement wellbeing. National Bureau of Economic Research.
- Lusardi Aand Mitchell o.s.(2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*.52(1), pp. 5-44.
- Li, B., Zhang, S. (2025). The effect of financial literacy on agricultural entrepreneurship, *Finance Research Letters*, Volume 74, 106704, <https://doi.org/10.1016/j.frl.2024.106704>.
- Md, A. S., & Ahmad, W. M. W. (2020). Financial Literacy among Malaysian Muslim Undergraduates. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*. 8(11), pp. 1515-1529.
- Mandell, L., and LS. Klein. (2007). Motivation and financial literacy, *Financial Services Review*16(2), pp. 105-116.
- Mandell, L. (2008). Financial literacy of high school students. New York: *Handbook of Consumer Finance Research*, Springer, J.J. Xiao (Ed.), pp.163-183.
- OECD INFE (2017). *Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy*, OECD, Paris, pp.1-31
- PISA 2015 results (Volume IV): Students' financial literacy. Paris: OECD Publishing. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1787/9789264270282>
- Potrich, A. C. G., Vieira, K. M. & Kirch, G. (2015). Determinants of Financial Literacy: Analysis of the Influence of Socioeconomic and Demographic Variables. *Revista Contabilidade & Finanças*, 26(69), pp.362-377.

- Rudeloff, Michelle. (2019). The influence of informal learning opportunities on adolescents' financial literacy. *Empirical Research in Vocational Education AND Training*. 11:11. Retrieved from <https://doi.org/10.1186/s40461-019-0086-y>
- Susanti, N., Rahmayanti, R., Ramdan Padmakusumah, E. Susanto, R. (2019). Factors Affecting Students' Financial Literation: A Study on Widyatama University, Indonesia, *Universal Journal of Educational Research* 7(5A), pp. 7-14.
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (2008). *Pesquisa qualitativa: técnicas e procedimentos para o desenvolvimento de teoria fundamentada*. Artmed.
- Thomas, B. & Subhashree, P. (2020). Factors that Influence the Financial Literacy among Engineering Students, 9th World Engineering Education Forum, WEEF 2019, *Procedia Computer Science* ,172 , pp.480–487.
- Van Rooij, M., Lusardi, A., & Alessie, R. (2011). Financial Literacy, Retirement Planning, and Household Wealth. DNB Working Paper No. 313. Available at: https://www.dnb.nl/en/binaries/working%20paper%20313_tcm47-257145.pdf.
- Walstad, W.B., Rebeck, K. & MacDonald, R.A. (2010). The effects of financial education on the financial knowledge of high school students. *J. Consum. Aff.* 44 (2) , pp.336–357.
- Xiao, J. J., Ahn, S. Y., Serido, J., & Shim, S. (2014). Earlier financial literacy and later financial behaviour of col,lege students. *International Journal of Consumer Studies*, 38(6), pp.593-601. doi:10.1111/ijcs.12122
- Zhang, Q., Guo, L., Chen, D. Lei, S. (2025). Does mobile access to the internet increase household financial literacy?, *International Review of Financial Analysis*, Volume 98, , 103894, <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2024.103894>.

Designing a Model for Developing Students' Financial Literacy in Iran (Application of the grounded theory)

Mehrdad Kakaali Soumeh Sarai

PhD Student in Financial Engineering, Department of Management, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

Mahdi Khosnood

Assistant Professor, Department of Management, Rudsar and Amlash Branch, Islamic Azad University, Rudsar, Iran (Corresponding Author)

Mojtaba Maleki

Assistant Professor, Department of Accounting, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

Abstract

The importance of financial literacy goes beyond higher education; national attention to the need for financial literacy is clearly felt. The main objective of the present study is to present a model and a program for developing students' financial literacy in Iran. This research was conducted qualitatively and with the grounded theory technique. Data were collected through semi-structured interviews. In this regard, eight interviews were conducted with experts and professors in the fields of educational sciences and financial sciences with regard to the research topic. Then, based on the systematic approach of Strauss and Corbin's theory in three main steps of open coding, axial coding, and selective coding, a model for developing students' financial literacy in Iran was presented. The results of the interview coding showed that students' financial literacy includes five main dimensions such as understanding financial concepts, ability to make decisions in financial fields, knowledge of financial markets, management of financial resources, and financial resilience. The importance of understanding financial concepts is greater than other components. Therefore, this dimension of financial literacy should be carefully considered in the development of policies. Various factors are effective in the development of financial literacy. The most important of them is the development of standard headings. Other factors such as the application of financial skills, cultural development, and personal characteristics have also been considered important.

